

FOLKLORUN ÇAĞDAŞ ŞİİRE BÜRÜNEN VE YENİDEN GÖRÜNEN RUHU: ŞAİR BEDRİ RAHMİ EYÜBOĞLU*

*Salim DURUKOĞLU***

ÖZET

Dünyanın en eski, en göçebe, en çok devlet kuran, en geniş coğrafyalara yayılan, tarihteki üç çağın ikisini açıp kapatan, pek çok millet ile karışıp kah savaşan kah barışan ve toplamda pek çok kültürle dirsek teması kuran, başta ilahi dinler olmak üzere çeşitli dinleri benimseyen ama kendi dilini illaki koruyan milleti olan Türklerin, kadim zamanlardan bugüne getirdikleri, bu süreçte katlayarak çoğalttıkları çok girişik, çok boyutlu, çok renkli, fazlasıyla derin folklorik kültürleri ve birikimleri vardır.

İlk deyişlerin Tanrı dağının eteklerinden sonsuz göklere, uçsuz bucaksız bozkırlara yayılmaya ve kulaklara fısıldanmaya başladığı kadim zamanlardan bu yana terekemizde biriken, destanlar, atasözleri, deyimler, yırlar, türküler, söylenceler, gülmeceler, bilmece, tekerlemeler, halk sanatları ve inançları halinde uzayan bir liste ile andığımız folklor öğelerimiz, milli romantik duyuş tarzına sahip, yeni ve yakın çağ ozanlarımız ve yazarlarımız tarafından, sonsuz kere, eşsiz bir esin kaynağı olarak hem tüketilmiş hem yeniden üretilmiştir.

Folklor unsurunu şiire taşıyan şairler listesinin en başında ise kuşkusuz Bedri Rahmi Eyüboğlu gelir. Aynı zamanda ressam olan şairimiz; başlık, konu, kişi seçimi; zaman ve mekân kullanma, kurgulama; motiflerden, söz kalıplarından (formeller), halk şiirinden ve halk türkülerinden, atasözü ve deyimlerden yararlanma; Dede Korkut ve masal üslûbuna yaslanma, töre ve törenlerden esinlenme, etnografyayı, halk mutfağını halk resimlerini, nakışlarını, desenlerini, inançlarını örnekseme bağlamında, folklor unsurlarını, deyim yerindeyse yağmalcasına, kendinden geçercesine kullanır. Yazımızda şairin sanat yazılarını topladığı kitaplarındaki değinilerinden yola çıkarak kısaca şairin edebi kişiliğini oluşturan değerler sistemini açıkladıktan sonra, bütün şiirlerinin taranması ile varılan sonuçlar ve seçilen örnekler ışığında, Bedri Rahmi'nin folklor öğelerini kendine ve şiirlerine nasıl mal ettiği konusu, bir makalenin sınırları içinde kalmaya çalışılarak irdelenip, incelenecektir.

Anahtar Kelimeler: Bedri Rahmi Eyüboğlu, Türk, türkü, halk, folklor, şiir...

* Bu makale Crosscheck sistemi tarafından taranmış ve bu sistem sonuçlarına göre orijinal bir makale olduğu tespit edilmiştir.

** Yrd. Doç. Dr. İnönü Üniversitesi Eğitim Fakültesi Türkçe Eğitimi Bölümü, El-mek: sdurukoglu@gmail.com

THE REAPPEARING SOUL OF THE FOLKLORE EMBEDDED INTO POETRY: POET BEDRI RAHMI EYÜBOĞLU

ABSTRACT

Turks, who are the oldest people in the world, the most roving, have expended to the widest geography, opened and closed the two of the ages in the history, mingling into many other nations, sometimes fighting and sometimes making peace, all in all contacting many cultures, adopting various religions particularly the devine ones, but maintaining their language, have a very complex, multi-dimensional, colorful, excessively deep and accumulating folkloric cultures and history dating back to ancient times. Our folkloric products including a long list of sagas, proverbs, idioms songs, ballads, legends, jokes, riddles, tongue twisters, folk arts and beliefs which have accrued in our heritage since the ancients times when the first sayings resounded from the skirts of God mountain to the endless skies and vast deserts and whispered to the ears, have been both consumed and reproduced endlessly as a unique source of inspiration by our new and near age poets and writers with national romantic sense.

At the top of the list of poets who transferred the folklore to poetry is definitely Bedri Rahmi Eyüboğlu. The poet, who is an artist at the same time, uses the folkloric elements literally eagerly and ecstatically within the context of selecting title, topic, and character; using time and space, fiction; making use of sayings (forms), folk poems and ballads, proverbs and idioms; leaning to Dede Korkut and tale style, getting inspired by rules and rituals, exemplifying ethnography, folk cuisine, folk picture, embroidery, patterns, and beliefs. After explaining the literary personality of the poets based on the anthologies, under the light of results and selected examples obtained through scanning all his poems and, how adapted folklore elements into himself and his poetry will be discussed and analyzed as far as the boundaries of this article allow.

Key Words: Bedri Rahmi Eyüboğlu, Turk, ballad, folk, folklore, poem...

1. Giriş:

Milli edebiyat döneminde başlayan ve devamında memleket edebiyatı yapan Beş Hececiler zihniyetindeki milli romantik duyuş tarzına sahip sanatçılar eliyle sürgit bir tutum ve davranışa dönüşen, folkloru yazdıklarının alt metinleri olarak kullanma, toplumsal / kolektif belleğe sığınma ve başvurma güdüsü; Mehmet Emin Yurdakul, Ömer Seyfettin, Ziya Gökalp, Orhan Seyfi Orhon, Faruk Nafiz Çamlıbel, Kemalettin Kamu, Ömer Bedrettin Uşaklı, Cahit Sıtkı Tarancı, Mehmet Akif Ersoy, Orhan Veli Kanık, Ahmet Kutsi Tecer, Osman Atilla, Cahit Külebi, Halil Soyuer, Necati Cumalı gibi şair ve yazarların edebi duruşlarının odağıdır. Bu isimlere, folklor unsurunu şiire taşımak söz konusu olduğunda kendini dizginleyemeyen ve ilk akla gelmesi gereken, ne zaman bir köy türküsü dinlese şairliğinden utanan (*Eyüboğlu, 2003:102*) şair, ressam Bedri Rahmi Eyüboğlu'nu mutlaka eklememiz gerekir. (*Enginin, 2001:45*)

Yüzde yüz milli olmadan evrensel olunamayacağını, Paris'in evrenselliğe açılan sanat kürsüsünde öğrendim diyen, başlangıçta Batı kültürüne hayran iken, sonradan resim öğrenimi görmek

Turkish Studies

*International Periodical For the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic
Volume 8/9 Summer 2013*

için gittiği Paris, Lyon, Fransa hattında yaşadığı aydınlanma ile kendi / Türk kültür mirasını önce fark sonra keşfeden ve devamında eşsiz bir esin kaynağı olarak kullanan Bedri Rahmi'nin uyanış / intibah / değişim süreci ünlü şair Yahya Kemal'e çok benzer.

Paris'e gitmeden önce Nev-Yunanilik akımına bağlanan, Yunan kültürünü zengin ve işlenmiş bir kaynak olarak görüp örnekseyen eserler yazan Yahya Kemal; (*Enginin*, 2001:28) tarih dersleri aldığı, "Dünyada iki büyük sır kaldı. Biri coğrafyada kutuplar, diğeri tarihte Türkler." (*sabah.com.tr*) diyen Albert Sorel gibi tarihçiler örneğinde, 18. yüzyılda dünyanın ilk Türkoloji kürsüsünün kurulduğu Paris'in kültür ortamında, Türk kültürüne duyulan hayranlık ve ilgiye ama en çok da kendi ilgisizliğine ve bilgisizliğine şaşırılmış, mektepten memlekete döndüğünde artık soy ve kültür değerlerinin farkına varmış bir edebi kişiliğe bürünmüştür. Gençlik ve haliyle toyluk yıllarında, aymazlık çağlarında, deyim yerindeyse cahiliye devirlerinde her iki şair de "Ol mahiler ki derya içredir deryayı bilmezler." dizesindeki eleştirinin hedef tahtasındadırlar.

Bedri Rahmi'nin "Bilmek. Bu da türkütüyor. Gene de biliyorum: / Kapanmaz yağmurun açtığı yaralar çocuklarda." (*Özel*, 1997:172) diyen şairden ilhamla söylessek, folklorla ilgisinin ilk izlerini çocukluğunda sürmek lazımdır. Çocukluk, bilinçaltının kalıcı kayıtlarla bezendiği, ilk izlenimler çağdır ve insan farkındalık ile ya da istem dışı sık sık bilinçaltından, öğrenilmiş yaşantılarından ya da duygusal belleğinden gelen komutlarla hareket eder. Şairimizin bilinçaltında ait olduğu milletin ruhunu yaşatan, ruhu olarak yaşayan ve kuşaktan kuşağa aktarılan folklor öğeleri vardır.

2. Bedri Rahmi'nin Folklorla İlgisinin Uyanması

Bedri Rahmi Eyüboğlu'nun çocukluğu, edebiyatımızda söz sahibi pek çok sanatçının yetiştiği İstanbul'un dışında, ikliminin kendine benzettiği insanları ile değişik bir kültürün yaşadığı Karadeniz bölgesinde, Trabzon'da geçer. Kendisi ile yapılan bir görüşmede şair; edebiyata merak ve ilgisinin ne zaman uyandırdığı sorusuna "Her halde masal dinlemeye başladığım günden itibaren bende edebiyat sevgisi uyanmış olmalı." (*Nabi*, 1976:80) diye cevap verir. Folklorla ait malzemeler şairin bilincine, "Ben halk türkülerini, halk şiirini sevmeyi anamdan, Fransızca'yı ve Batı kültürünü de babamdan öğrendim." (*Edipoğlu*, 1938:130) sözünü çıkış noktası olarak söylessek ilk olarak, anne Lütfiye Hanımın anlattığı masallar ve anadili ile yerleşmiştir.

Edebiyat merakının uyanmasındaki en büyük etkiyi masallara veren şairin folklorla eğilmesinde masal kültürünün ve bu kültüre eşlik eden şiirlerin, türkülerin payı büyüktür. Bedri Rahmi, bu duruma daha sonra sanat yazılarını topladığı "Delifışek" adlı kitabında şöyle bir açıklama getirecektir: "Bizim çocukluğumuzda duyduğumuz masallara yer yer şiirler ve türküler karışırdı. Aradan otuz kırk yıl geçtikten sonra masalın kuruluşunu top yekûn unuttuğumuz halde, bu türkülerini yeniden duymuş gibi hatırlamamıza ne buyrulur.?" (*Eyüboğlu*, 1975:10) "Ne olur gerçek olsa masallar ya da biz masal olsak" diyen her insan gibi, folklorun çeşitli öğelerini kendinde toplayan masallar ve Türk'e ait olan türküler; yetişme çağında okuduğu romanların ve babası tarafından okunan kitapların ötesinde bir etki ile şairin sanat hayatına yön vermede öne geçmiştir. Her çocuğun anadilini ve atalar kültürünü ilk öğrendiği ortam istisnasız aile kurumudur.

3. Bedri Rahmi'nin Yetişme Çağında Folklorla Yaklaşımı

17 Mart 1927 tarihinde Trabzon'dan Fransa'daki ağabeyi Sabahattin Eyüboğlu'na yazdığı mektupta, okuldan çok sıkıldığından ve derslerdeki başarısızlığından, mektuba iliştiirdiği şiirinde "Sanatın ufkunda haykırmak, firçasını yahut kalemini kırmak..." (*Eyüboğlu*, 1985:17) istediğinden bahseden, yazarlık ve ressamlık arasında kararsız kalan şair, ağabeyinin yol göstericiliği ile resme yönelir ve Paris'e gider. Burada ilk çalışma ve denemelerini yaptığı 1933 yılında Paris'ten, hocası İbrahim Çallı'ya yazdığı mektupta bir resimden bahseder. Şair "Beni böyle bir resim yapmaya sevk eden en büyük amil de: - Yavuzun direkleri altundandır altundan- şarkısı oldu. Ve bütün çalışma müddeti zarfında bu şarkı bana tempo tutuyordu. Bir aralık hocam, içimde bütün halk şarkılarımızı

Turkish Studies

International Periodical For the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic
Volume 8/9 Summer 2013

boyamak için bir heves uyandı. Bu heves beni etrafımdan ayıracak ve bir masa başına esir edecek raddeye gelince korktum." (Eyüboğlu, 1985:105), demektedir.

Şairin "halk şarkısı" nitelemesini kullanması kanımca bu yıllarda, henüz bu kavramlar üzerinde esaslı kafa yormayıştından kaynaklanmaktadır. Folklorla hayranlık ve folklordan esinlenme eğilimi şairde bu yıllarda oluşmuş, sonraları belirli bir olgunluğa ulaşmıştır. Bu yıllar nesillerin köklü değişimlere sıcak baktığı yıllardır. "Türkü sözü Cahit'ten bir parça sonra başladı. Yeni yeni süren şair neslinin şarkıdan o kadar dili yandı ki şarkı kelimesini nerede görse silip üstüne türkü diyecek." (Eyüboğlu, 1975:19)

4. Bedri Rahmi'nin Yetkinlik Döneminde Folklor Üzerine Düşünceleri

"Biz köy türkülerindeki şiir balını otuz yaşına geldikten sonra tadabildik." (Eyüboğlu, 1975:11) diyen şair, türkülerimizde milletimizin özü ile bağdaşan değerleri bir araya getiren gizli bir bağın varlığını görür. Şaire göre bizim şiir balına uzanışımızda kendimize has bir özellik vardır. Başka milletler düzyazıya değer verip, ciltlerce eser bir araya getirirken Anadolu insanı yüzyıllarca ninnilerden ağıtlara, özlü sözlerine değin uzanan kafiyeli söyleyişi, yaşantısını kuşaklara aktarmada tek araç olarak kullanmıştır. Türk'ün en gür ve özgür sesi şiir ile buluştuğunda çıkmıştır.

Nesrimiz güdük bir seyir izlerken; şiirimiz, türkülerimiz ile barışık kol kola bir birikim oluşturmuştur. Bunda, göçer hayat yaşayan insanımızın sosyal şartlar içindeki sıkıntuları da rol oynamıştır. "Yoksa bizi milletçe şiire kulak kabartan şiirin kendisi değil de onu kanatları üstünde taşıyan türküler midir?" (Eyüboğlu, 1985:10) sözü ile ikisini bir bağlamda hatta boynuzun kulağı geçmesi mucibince, türkülerin şiirin bağrından kopup şiirden daha fazla yayıldığı ve rağbet gördüğünü düşünen şair, müziğin büyümesi ile şiiri kucakladığını, bu büyüden kurtulan şiirin sahibi ise yaşayabileceğini söyler. "Başka milletler nesir pekmeziyle yetişip ara sıra şiir balına uzanırken biz pekmeze boş verip hep şiir balına uzanmışız." (Eyüboğlu, 1985:10) diyen şair bu sözü ile sırtını dayadığı asıl beslenme kaynağını, zihin hücrelerinde oksijen, kanında alyuvarlar ve akyuvarlar yerine dolaşanı açıklar: "Ne kadar geç olursa olsun köy türkülerimizdeki şiir balı imdadımıza yetişmese vitaminsiz kalmış çocuklar gibi çarpılacaktık." (Eyüboğlu, 1985:11)

Sanat üzerinde fikir ürettiği her atmosferde uzun süren zihnî gayret ve deneyimlerden sonra bütün gerçeğin insan üzerinde düğümlendiği, insanın evrenin ve sanatın başkışisi olduğu neticesine varan şair, türkülerimizdeki can alıcı noktaya burada işaret eder. Türkülerimizde "eti ile kemiği ile ağrıları, sızıları, müjdeleri ve naralarıyla insan kokusu vardır." (Eyüboğlu, 1987:73) diyen şair, içinde "Mor sinekler konmuş ela gözüne" dizesi geçen bir türkü için de şunları söyler. "İşte size rengi, uğultusu, kokusu ve devrilen muhteşem bir ağaç gövdesi gibi serilişi, uzanışı ile bir ölü. Bir insan ölüsü. İşte bir şiir ki bir vuruşta beş hissimizi birden şaha kaldırıyor. Kulaklarımızda sineklerin uğultusu, gözümüzde mor ila ela rengin çarpışması. Ve bu sesler ile renklerin yan yana gelişinden derhal derimize çarpan kızgın temmuz güneşi, dilimizde ve burnumuzda bu güneşin tadı." (Eyüboğlu, 1987:11) Bu dizeye, bir insanı ölüme götüren yazgının da eklenmesi ile çoğalan bir duygusal şölen, tören ve ağıt atmosferi içinde Bedri Rahmi, zengin bir dünya ve doyumsuz insan hikayeleri bulur halk türkülerinde.

Bedri Rahmi, daha ilk şiir kitabını yayınladığı yıllarda (1948) ağabeyi Sabahattin Eyüboğlu'na yazdığı mektubunda merakını ne yöne kanalize edeceğinden bahseder: "Bu türkülerden çok şey çıkacağına inanıyorum. Kim bilir bizim hiç duymadığımız daha ne nefis türküler var. Biz rastlantı ile bize kadar gelenleri duyduk. Bir de yarı yolda kanadı kırılıp kalanlar var. Onlar arasından kim bilir ne inciler çıkacak." (Eyüboğlu, 1985:295) Şair hem sürekli dinlediği hem kökenlerine inerek araştırdığı türkülerini, kendi deyimiyle incileri şiirlerinde sürekli yinelemelerle, dizelerine dizmekten geri durmayacaktır.

Turkish Studies

International Periodical For the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic
Volume 8/9 Summer 2013

Bir yazısında "Kendini sanata veren kişi başlangıçta ufak bir sanat çevresi içinde dönüp dolaşır. Bu çevreyi eş dost, usta çırak gibi en yakın tezgâh gediklileri çizer." (Eyüboğlu, 1975:64) diyen şair, bizi sanatçı çevresi dediğimiz olguyu irdelemeye yönelir. Şairin sanatını folklor unsurları ile yoğurmasında bu çevrenin önemi azımsanamaz. Burada ve bu bağlamda Yaşar Kemal'in bir anısını aktaralım: "Bir gece atölyedeydik, içiyorduk. Sabahattin'le Ahmet Hamdi Tanpınar da vardı. Derken gene (söz) şiirden açıldı. Tanpınar bir gazel okudu. Sanırsam bu gazel Yahya Efendi'dendi. Bir gazel de Sabahattin patlattı. Ahmet Hamdi'den güzeller güzeli bir gazel daha. Bir başka gazel Sabahattin'den. Bir tartışma açıldı bu arada. Halk şiiri mi? Divan şiiri mi? Biz Bedri'yle Halk şiiri yanını tuttuk. Tanpınar da Halk şiirine bir şey demiyor ama.. Nasıl oldu nasıl olmadı, bir yarışma gibi bir şey başladı. Sabahattin'le Tanpınar bir oldular, biz Bedri'yle bir olduk. Bir onlar ezbere okuyor Divandan, bir biz okuyoruz Halk şiirinden ezbere. Okuma faslı uzun sürdü." (Kemal, 1987:430-431) Bu yarışmayı ve atışmayı kaybeden taraf, diğer tarafı çorbacıya götürecektir ve işkembe çorbası ısmarlayacaktır. Sanat hayatına folklor derlemeciliği ile başlayan Yaşar Kemal; güzel, derin ve imkansız olanı keşfeden Tanpınar; Türkiye'nin en seçkin şiir ve nesir çevirilerine imza atmış ağabey Sabahattin Eyüboğlu gibi isimlerle paylaşılan muhit, folklor çeşnisi ile güzelleşen sanat ve edebiyat muhiti açısından bol örnekli ve doyurucu bir ortam olacaktır, kuşkusuz...

Bu çevrenin içine Bedri Rahmi'nin ustası olarak gördüğü ve sevdiği Nazım Hikmet'i de katarsak, o dönemde halkın yaşama biçimlerinden yararlanarak özgün eserler ortaya koyma çabaları, köylü ve halk ekseninde emekçi sınıfların yaşantısına eğilmeyi telkin eden sosyalist rüzgarlar, (Kaplan, 1973:105) halka halka birbirine ulanan bir bütünlük arz eder. Esasen Bedri Rahmi'de, Nazım Hikmet'e öykünme daha sanatının ilk aşamalarında göze çarpar." "Paramparça" şiirine fena demiyorum ama çok eski resimlerde olduğu gibi içinde olurlarına bırakılmış taraflar var. Mesela 'yandım amma paramparça'. Gerçi Nazım'da da var ama onun şiirini başka şeyler büyültüp kurtarıyor." (Eyüboğlu, 1985:234) Denilebilir ki Bedri Rahmi şiiri hem çıkış yeri, hem dönüp dolaştığı saha itibarı ile hem "halk"a hem folklor (halkbilim) bağlı kalan özgün bir söyleyişe kavuşmuş, asıl güzelliğini sanatçı özverisi ile biçimlenen milli kimlikten ve benlikten almıştır.

5. Bedri Rahmi'nin Folklor Ögesini Şiirlerine Yansıtma Biçimleri: Bu ön bilgi ve hazırlığın eşliğinde, folklorun, Bedri Rahmi'nin şiirlerindeki yerini ve değerini sistematik olarak inceleyebiliriz. Bu incelemede, şairin daha önce Yaradan'a Mektuplar, Tuz, Merhaba Yeşil, Bigüzel, Karadut ve Dol Karabakır Dol adlı kitaplarında topladığı şiirlerine "Yayımlanmamış Şiirleri"ni de ekleyerek bütün şiirlerinin bir araya getirildiği "Bedri Rahmi Eyüboğlu, Dol Karabakır Dol, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, İstanbul 2003" künyeli kitabı kullandık. Ayrıca bu kitap Karadut şiir kitabındaki şiirleri içermediği için "Bedri Rahmi Eyüboğlu, Beşi Birden ve Dol Karabakır Dol, Bilgi Yayınevi, Ankara, Haziran 1990." künyeli ikinci bir şiir kitabından yararlandık. Örneklerin sonundaki sayfa numaraları bu kitaplara aittir.

5.1. Başlık Seçimi: Bedri Rahmi, şiirlerine koyduğu başlıklarda türkülerden, atasözü ve deyimlerden, bilmecelelerden, halk hikayelerinden ve halk tabirlerinden fazlaca yararlanmıştı hatta bu başlıkları taşıyan şiirler, şairin toplam şiir varlığının yüzde doksanına karşılık gelir: "Ben Senin Hayranınam, Can Kuşu, Bir Müşkülümüz Var, Açıl Toprak Açıl, Yıkansın Gözlerim Yıkansın, Aslımı Ararsan, Bahçeler Dolusu, Kırk Odalı Konak, Beni de Götürün, Hele Bir Başlasın, Kiraz Ayı Geliyor, Bir Şahit Aranyor, Sıkı Tutunun Günahlarım, Yar Yüreğim Yar, Geçti Gider, Çil Çil, Ebabil Kuşları, Karınca Kaderince, Param Parça, Miskin, Durulsana, Körolası, Keklik Simalı, Sakal Makal Yahut Aferin Oğlum Ahmet Bu Yolda Devam Et, Yollara Yollara, Pul Pul, Yazma Destanı, Türküler Dolusu, Can İlahisi, Akıl ile Gözün Hikayesi, Cücükli Soğan, Sevda Üstüne, Merhaba Yeşil, Gön, Denizli Destanı, İstanbul Destanı, Bigüzel, Kul Köle, Tuz, Körpe Gelin, Deniz Türküüsü, Soyun Piloğlu Piloğlu, Dişi Oğlu Dişi, Kağrı, Tezek, Aşık Veysel'e Selam, Sabır İle Koruk, Karadayı'ya Mektup, Mürdüm, Deli mi Ne?, Şişsak, Keçiyi Yardan, Dikine Perdah, Zindanı

Turkish Studies

International Periodical For the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic
Volume 8/9 Summer 2013

Taştan Oyarlar, Elemtere Fiş, Men Dakka Dukka, Her Kuşun Eti Yahut Misket Havası, Nazdan Nazik, Bir Güvercin Uçuverdi, Kınalı, Telgrafın Tellerini, Eşek Cenneti, Toprak Adın Zikr Edelim Evvela vb... (2003:5-10)

5.2. Konu Seçimi: "Ben her şeyin en güzelini bu kitle arasında buldum. En güzel sözü onlardan işittim." (Eyüboğlu, 1940:36) diyen şair, bu güzellikleri baş tacı etmesini bilmiş, konularını bu insanlardan ve onlara ait kültürel değerlerden seçerek işlemeyi yeğlemiştir. İsim içerik ilişkisinin kopmazlığı ve kaçınılmazlığı bağlamında bir önceki maddede andığımız bütün şiirlerin konuları folklorik öğelerden seçilmiştir. Bu şiirlerden birkaçını yakın plana alırsak "*Türküler Dolusu*" (2003:102) şiiri, başlı başına bir türkü aşığının anatomisi, hayranlık ve bağlılık bildirgesidir:

"Ah bu türküler
Türkülerimiz
Ana sütü gibi candan
Ana sütü gibi temiz
Türkülerde tüter dağ dağ, yayla yayla
Köyümüz, köylümüz, memleketimiz.
....
Şairim
Zifiri karanlıkta gelse şiirin hası
Ayak seslerinden tanırım
Ne zaman bir köy türküsü duysam
Şairliğimden utanırım."

Türküleri dinlediğinde şairliğinden utanan Bedri Rahmi, ressam olduğu ve kulaklarına gelen sesler kadar gözlerine değen görüntülerle de sanatsal heyecanlar yaşadığı için görsel / plastik sanatlara ait ürünler de yazarın arka bahçesi / hinterlandı içindedir. "*Yazma üstüne ne söylesem az*" dediği "*Yazma Destanı*" (2003:96) adlı şiiri ise kumaşı ile nakışı ile bir görsel şölen olan el sanatlarına duyulan hayranlıktan damıtılan, yazmaların emekçisinden, motiflerine, boyalarına, estetiğine kadar genişleyen bir şiirdir ve her iki şiir de konu olarak tamamen folklorik iki unsurdan seçilmiştir.

İçinde "*Az gittiler uz gittiler / Dere tepe düz gittiler / Süzüm süzüm süzöldüler / Allemlerim kalem ettim*" gibi dizelerin olduğu, masalların ayak seslerini duyduğumuz "*Akıl ile Gözün Hikayesi*" adlı şiir, gözün gördüğü manzaraya düşüncenin ürettiği bir hayal katılarak, deyimlerle, tekerlemelerle bezenerek masalımsı bir edaya dönüştürülmüştür (2003:112). "*Denizli Destanı*" (2003:141) şiirinde şehir ve pazar yerinin canlı-cansız anlamları / enstantaneleri folklor zenginliği göz ardı edilmeden işlenir ve liste bu minvalde uzayıp gider.

5.3. Kişiler: Bedri Rahmi'nin şiirlerinde estetik kaygılar ile başlayan dizeler, halktan birileri ile karışınca ve kaynaşınca şiirin sosyal bir içerik kazandığı görülür. "*Karadayı'ya Mektup*" (2003:198-199) şiirinde olduğu gibi bazen halktan bir kişi bilgece davranışı ve halk kahramanı tavırlarıyla karşımıza çıkarır:

"Senin bende asıl şu sözün kaldı:
Bana öyle bir öğretmen gönder ki
Hem ölü yıkasın
Hem teravi kaldırsın
Hem eski yazıtı söktürsün
Hem yenisini belletsin
Bizim köy otuz beş hane
Birden fazla hocayı neylesin netsin?"

Turkish Studies

International Periodical For the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic
Volume 8/9 Summer 2013

“Aşık Veysel’e Selam” (2003:195-196) şiiri, kopuzla şiir söyleyen baksı ve Dede Korkut geleneğinin son temsilcilerinden bir ereni ve halk ozanını, deyimler, atasözleri ve türküler eşliğinde konu edinir:

“İki gözünde iki zindan
On parmağında on çeşme nur
....
Dağlar çiçek açmış Veysel dert açmış
Elinde sazı var dut dalından
Bir kara gün dostu tutmuş elinden
Dağlar taşlar hoşnut kalmış dilinden
...
İki sanat bir gönülde birleşmiş
Samanlık seyran olmuş.”

Şiir; deyimler ve atasözleri sözlüğü gibidir, adeta her dizeden kalıplaşmış folklorik sözler fıskırır.

“Bir saniye susun ata sözleri” dizesi ile başlayan ve “Yar Yüreğim Yar” (2003:65) dizesini nakarat olarak kullanan aynı adlı şiir, karşımıza Bizim Yunus’u çıkarır. Türkçenin en büyük ozanı, “Yar yüreğim yar, gör ki neler var / Bu halk içinde bize güler var” (Gölpınarlı, 2006:334) diyen Yunus, keza Karacaoğlan gibi (2003:92) ve pek çok ozan, Bedri Rahmi şiirinde doğrudan ya da dolaylı göndermelerle sıkça rastladığımız atıflarla ihya edilir. Bu ozanlar halk şiirinin gür sesli ve gürbüz kişilikli ozanlarıdır.

“Yar yüreğin yar
Yarabilersen
Gör ki neler var
Görebilersen!”

Yine “Selam ile Haram” (2003:215) şiirinde “Biz dünyadan gider olduk/ Kalanlara selam olsun” diyen Bedri Rahmi, Yunus Emre’ye gönderme yaparak şiirine şöyle devam etmektedir:

“Ama hep böyle gidecekse bu dünya
Kalanlara haram olsun.”

“Merhaba Yeşil” (2003: 127) şiirinde şairin “Yeşile de deli gönül yeşile / Canım kurban Kâtibi’nin sözüne” dizesindeki “deli gönül” sözüyle 17. yüzyılda yaşayan halk ozanı Âşık Kâtibi’nin “Deli gönül melul olup gam yeme” sözünden esinlendiği muhakkaktır. Ayrıca aynı şiirde geçen “Muhabbet bir ekin ekip yeşertmek” dizesiyle de yine Kâtibi’ye ait olan ve Aşık Veysel’in seslendirdiği “Gel Ey Talip Bu Bir Esrar- ı Hakır” türküsüne gönderme yapılmıştır. (Doğan, 2012:884)

Şair bu isimlere ilaveten Tonguç Baba, Dadaloğlu, Pir Sultan, Mimar Sinan, Mustafa Kemal, Nazım Hikmet gibi hem edebiyat ve siyaset tarihine mal olmuş hem de “Reyhan Bacı, çilli gelin” (2003:197) gibi sıradan hayatları yaşayanları, alçakgönüllü, nasırlı, emektar köylü elleri olanları bile şiirinin kişi kadrosuna illaki eklemiştir.

“Kilim ısmarladım Orhaneli’ne
Elleri kınalı çilli geline
Kırkaltı Temmuz düştü dilime
Çörelere köyünün yoluna kurban” (2003:250)

Turkish Studies

International Periodical For the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic
Volume 8/9 Summer 2013

5.4. Zaman ve Mekan Kullanma: Şiirlerin pek çoğunda ayan beyan şiire sokulan zengin folklor unsurları ile mekan, masallara ait özellikler kazanır. Şiir kurgusu zaman ve mekan anlayışına karşı çıksa da üslûp ile şiir, halk masallarını hatırlatır bir özellik taşır.

"Bu üç yosma denizde üç defa ıslanan" (1990:264)
"Sen bunu kırk gün kırk gece unut" (2003:18)
"Kırk bin köyde kırk bin umut
Kırk bin köyde kırk bin tomurcuk
Kırk bin adet meyvaya vurmuş fidan" (1990:264)

Binbir Gece Masallarında yunmuş yıkanmış edası ile Asaf Halet Çelebi'ye ithaf edilen "Kırk Odalı Konak" (2003:52) adlı şiir; üşüyen çocuk, saçları badem yağıyla taranmış küçük bir kız, çırılçıplak uyuyan kadın, dördüncü odada ilahisi duyulan Yunus, beşinci odada masal söylerken taş kesilmiş kız gibi kişilerin doldurduğu mekanı, 40 gibi formülistik sayıları ve motifleri (Yüksel, 1981:47 - Thompson, 1964) ile folklor imbiğinden süzülerek inşa edilmiştir. Ayrıca Denizli (2003:141), İstanbul (2003:147-239-294-303), Ürgüp (2003:191), Gönen (2003:193), Trabzon (2003:227), Bodrum, (2003:255) somut mekanlar olarak ve folklorik özellikleri öne çıkarılarak Bedri Rahmi şiirinin haritasını ve coğrafyasını genişletirler.

"Al gözüm seyreyle Denizli pazarını
Bursa'da, Gönen'de, Çorum'da
Artvin'de görmedim benzerini
Pazar dediğin böyle kurulur
Şehrin ortasına allı pullu
Uçsuz bucaksız bir kilim serilir
Kilimde kaç çeşit nakış varsa
Bal olur, petek olur, bakraç olur
Bebek olur, beşik olur dizilir."

5.5. Kurgu: Malzemenin folklorik olarak işlenişi; kurgunun asli unsurları olan zaman, mekan, insan ve üslup birlikteliğine de etki eder. Şairimizin şiirlerinin asli unsuru olan folklor, kurgunun da asli unsuru haline gelerek şiiri ayakta tutan estetik bir iskelet işlevi üstlenir. Folklorun birleştirici gücünü dışladığınızda tıpkı "Can İlahisi" (2003:108) adlı şiirde olduğu gibi, şiir, ipi kopmuş tespih taneleri mucibince boşluğa dağılarak buharlaşır:

"Hamamın üçtür kurnası
Üçünde üç kız yunası
Mal canın yongasıymış
Can kimin yongası
Az ver ama candan

...
Candan kurulmuş bir pazar
Can alırlar can satarlar
Candan terazi tutarlar
Dostlar canı bölüşelim."

Bir türküye ait dizelerle başlayan şiir, deyimler ve deyişler ile sürer. Kurgudaki asli unsur yine içinde binlerce yılın ezgileri ve deneyimleri ile gizlenmiş kişi, zaman, mekan, estetik, felsefe ve üslup birlikteliğinde vücut bulan folklorudur.

5.6. Motifler: Bedri Rahmi'nin şiirlerinde; üçler, yediler ve kırklar sayılarında kararlaşan, sınanmış sayılardan başlayıp genleşen yelpazede, masal ve halk hikayesi motiflerine sıkça rastlanır. Bunlar saklanmak şöyle dursun bizzat göze çarpmak biçimde şiirde yer alır. Birkaç örnek:

Turkish Studies

International Periodical For the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic
 Volume 8/9 Summer 2013

- "Üç tane elma soydular üç tane portakal" (1990:94)
"Kırk yerinden karış karış yarılmak" (1990:93)
"Hut dağı gibi şişmiş" (1990:75)
"Gülen ayva, ağlayan nar" (1990:104)
"Bir de baktım aş eriyor nazlı yâr" (1990:134)
"Korkularından taş kesildiler" (1990:51)

5.7. Söz Kalıplarından Yararlanma: Masalarda ve halk hikayelerinde aslı itibarıyla deyim ve atasözü olmadığı halde kalıplaşmış bir özellik kazanıp, geleneksel olarak tekrar edilen ifadelere kalıp söz / formel denmektedir. Masal kültürü ile yetişen Bedri Rahmi bu söz kalıplarından sıkça yararlanmıştır.

- "Günahı vebali benim boynuma" (1990:49)
"Borcunu ödemiş tarlalardan geçtim
Günlerden bir gün İskilib'e vardım" (1990:77)
"Etin ne budun ne" (1990:93)
"Kuş sütü kuru üzüm getirdiler" (1990:94)
"Ne sen sor / Ne ben söyleyeyim" (1990:97)
"Avuç dolusu zümrüt vermişler, kâr etmemiş" (1990:106)
"Onlar ermişler muratlarına/... çıkıp oturmuş /.. kerevetlerine" (1990:106)
"iki gözüm iki çeşme" (1990:108)
"Alan almış satan satmış" (1990:156)
"... almış sazı eline bakalım ne söylemiş" (1990:216)
"Yol verin ağalar yol verin beyler" (1990:223)
"Gelecekleri varsa / Göreceklere var." (1990:240)
"Açıl Toprak Açıl" (1990:33)

5.8. Tekerlemelerden yararlanma: Tekerlek gibi birbirinin ardından yuvarlanarak akan, tekrar sanatından geniş ölçekte yararlanan sözlerden oluşan, (Karaalioğlu, 1983:784) masalların ve bugün için dile esneklik kazandırarak akıcı konuşma çalışmalarının vazgeçilmezi olan tekerlemeler, folklor aşığı Bedri Rahmi'nin de vazgeçilmezlerindedir. Aşağıya fikir vermeye kifayet edecek küçük bir seçki alıyoruz:

- "Rabbim niçin dilim dilim dilinmesin bu yürek" (1990:71)
"Az gittim uz gittim / Dere tepe düz gittim" (1990:77)
"Biz de çatır çatır çatlarınız binbir yerimizden" (1990:78)
"Kara kara kazanlarda kaynadı / Diyar diyar al kanlara boyandı" (1990:101)
"Ne sihirdir ne keramet/ Ne de el çabukluğu marifet" (1990:143)
"Allem ettim kallem ettim" (1990:149)
"Bir varmış bir yokmuş" (1990:215)
"Elemtene fiş kem gözlere şiş" (1990:280)

5.9. Halk Şiirinden ve Halk Türkülerinden Yararlanma: Yunus'u, Aşık Veysel'i, Katibî'yi vs. pek çok halk şairini hem biçim, hem zevk olarak öykünme yolu ile takip eden şairin birçok şiiri Halk edebiyatına has özellikleri belirgin olarak hissettiren dizelerden örülüdür. Bu şiirlere birkaç örnek verelim:

- "Toprağa çırılçıplak girenler
Toprağın sırrına erenler
Cennetten müjde verenler
Bahar yoldadır yoldadır." (1990:132)

Turkish Studies

International Periodical For the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic
Volume 8/9 Summer 2013

Şairin Nazım Hikmet'e yazdığı "Fincanı taştan oyarlar / İçine bade koyarlar" türküsü başta gelmek üzere birçok türküden derlenmiş "Zindanı Taştan Oyarlar" (2003:224-225) şiiri, Bedri Rahmi'nin folklorlardan yararlanarak yazdığı şiirlerinden oluşan dökümde / envanterde ilk sıralardaki yerini alır:

"Bursa'nın ufak tefek yolları
Ağrıdan sızıdan tutmaz elleri
Tepeden turnağa şiir gülleri
Yiğidim aslanım aman burda yatıyor.

...
Zindanı taştan oyarlar
İçine bir yiğit koyarlar"

17. yy. halk şairi olan Katibî'nin bir dizesini iktibas eden Bedri Rahmi, bu dize etrafında tüm özellikleri örtüşen bir halk şiiri kaleme alır:

"Yeşile de deli gönül yeşile
Karışalım ak gürgenin hızına
Muhabbet bir ekin ekip yeşertmek
Canım kurban Katibî'nin sözüne" (1990:161)

Şair bazen Dadaloğlu ve Yunus Emre gibi ozanlardan aldığı dizeleri, kendi şiirine monte ederek kullanmayı seçer:

"Ferman padişahınsa dağlar bizimdir denildi
Dağların bağı değişildi" (1990:69)
"Sarhoşum çok şükür dilediğim gibi
Bir ben yok artık benden içeri" (1990:85)

Bedri Rahmi ve muhiti ile şahsî dostluğu da olan Tanpınar; "Filhakika bu şairde başından itibaren görülen saz ve halk şairlerinden ve bilhassa halk dilinden gelme unsurlar sonuna doğru eserin hakim vasfı olurlar." (Tanpınar, 1978:115) diyerek, folklorun Bedri Rahmi şiirini hücrelerine kadar ele geçirdiğini teyit ve ilan eder. Halk türkülerine hayran olan şair, türkülerini biteviye, ısrarla ve maharetle kullanır. Bu kullanışların mebzul miktar örneği mevcuttur:

"Şu dağın başında bir top gülüm var
Uzun sözün kısıması iki türlü ölüm var" (1990:68), dizeleri
"Şu dağın başında bir top gülüm var
Hey Allah'tan korkmaz
Sana da bana da ölüm var" diyen bir Karadeniz türküsünden alınmıştır.
"Uyyl... yesun oni nenesi
Yesun oni nenesi", dizeleri ise yine bir Karadeniz türküsünden alınmadır. (1990:131)

Bedri Rahmi "Can İlâhisi" şiirinde de Bursa yöresine ait "Meşeli Dağlar" türküsünden (Kaynak: Muzaffer Sarıözen) şekil ve içerik düzleminde olabildiğince yararlanmıştır:

"Hamamın üçtür kurnası
Üçünde üç kız yunası" (2003: 108)

Şair çoğu zaman da anımsadığı ve sevdiği türkülerini şiirlerinde telmih usulü ile kullanır:

"Nasıl unuttur nasıl
Ömründe bir defa Kazım'ın türküsünü dinleyen" (1990:142)
"Ya karabiber türküsü Allahım
Necati Cumalı söyledirdi

Turkish Studies

International Periodical For the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic
Volume 8/9 Summer 2013

*Soba borusu gibi bir sesi vardı
Karabiberim, derdi karabiberim
Candarmalar geliyor kalk gidelim" (1990:169)
"Altın tasta gül kuruttum türküsü
Çayda şeker gibi eriyordu" (1990:356)*

Ayrıca "Zindanı Taştan Oyarlar" şiiri halk türkülerinden kopan mısralar ile özgün ve modernize edilmiş bir halk şiiri özelliği taşır. "Türküler Dolusu" şiirinde Eyüboğlu, bir Orta Anadolu türküsü olan Kâzım'ın Türküsü'ne (Kaynak: Nail Tan, Salih Turhan) de gönderme yapmıştır. Hatta Bedri Rahmi'nin bu şiirinden etkilenecek Orhan Veli'nin de "Efkârlanırım" şiirinde Kâzım'ın Türküsü'ne gönderme yaptığı edebiyat muhitlerinde bilinmektedir. "Gön" (2003:131) şiirinde geçen "Mardini de yavrum merdini / Kim bilir kimin derdini" dizeleri, Kastamonu ili İnebolu ilçesine ait "Birini Yavrum Birini" türküsünün dizeleridir (Kaynak: Sarı Recep, Derleyen: Muzaffer Sarıözen) (Doğan, 2012:885)

*"Kâtibime kolalı da gömlek diyordu
...
Sonra durup dururken
Olmayacak bir türküye atlıyordu
...
Mardini de yavrum merdini diyor
Kim bilir kimin derdini"*

"Biz köy türkülerindeki şiir balını otuz yaşına geldikten sonra tadabildik." (Eyüboğlu, 1975:11) diyen Bedri Rahmi, folklor bahçesinde ayrı ayrı renklerde açan birer çiçek olan türkülerden aldığı nektarı, şiir bahçesinde bala çevirmiştir. Bu yanı sıra şair; balı olan bir çiçek değil, her çiçekten bal almasını bilen bir arıdır adeta...

5.10. Manilerden Yararlanma: Başlangıçta müstakil dörtlükler olarak düzenlenen daha sonra türkülerin bünyesinde birleşip ezgiye de kavuşabilen, halk kültürünün çok zengin bir kolunu teşkil eden maniler, Bedri Rahmi şiirinde, türkülerin gölgesinde boy verirler. Şair "Acımak" şiirinde Çanakkale yöresinin Akçapınar köyüne ait bir maniye gönderme yapar:

*"Şu dağın başında bir top gülüm var
Uzun sözün kıyası hepimize ölüm var"
Aslı ve devamı:
"Hey Allah'tan korkmaz sana bana ölüm var
Ölüm değil şu gençlikte zulüm var
Atma anan şu dağların ardına
Kimsem yok yansınlar" (Doğan, 2012:883)*

5.11. Bilmecelerden Yararlanma: Bedri Rahmi, esprili, esrarlı ve çekici halleri ile soran, soruşturan, zihin çalıştıran, anonim veya ferdi, manzum veya mensur olabilen (Elçin, 1993:607) bilmeceleri kurguda kalıp olarak taklit eder:

*"Bir kelime buldum çın çın öter
...
Bir yüküm var benden ağır
Bir yüküm var beni taşır
Adı candır" (1990:29)
"Ne Hint'tedir ne Çin'dedir
Gözlerimin içindedir
Bazen bana benden yakın*

Turkish Studies

International Periodical For the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic
Volume 8/9 Summer 2013

*Bazen bana benden uzak
Yine benim içimdedir." (1990:30)*

5.12. Atasözü ve Deyimlerden Yararlanma: Şair pek çok şiirinde halkın günlük söyleyişi içinde diline doladığı atasözlerini ve deyimleri, bir düşünce yangınına dönüşecek şiiri için, ilhamın zarif kıvılcımı olarak seçer ve kullanır. Bu kullanışlar, onun şiirinde malzemeyi üzerinde taşıyan bir ip gibidir. Bu ip bir kopsa bütün malzeme etrafa dağılıverir. Şair bu sözleri kullanımına, kendini bundan alıkoyamayışına şöyle bir açıklama getirir: "Herkes bir şeyle bozarmış. Galiba, ben de bir gün atasözleri ile işi azıtacağım. Haberim bile olmadan kafama yerleşen atasözleri ikide bir yolunu keser, sözüme karışır." (*Eyüboğlu; 1987:69*) Karışmak ibaresi şiirler şöyle bir gözden geçirilince, tahfif edilmiş bir ifadenin parçası olur. Bu atasözü ve deyimleri topluca vereceğiz:

"El pençe divan duruyor, Yirmi turnağım yakanda, Al gözüm seyreyle, Delik deşik etti, Altın teraziler kuruldu / Ahret sualleri soruldu, Rüsva etme Tanrım, Merhametten maraz hasıl olur, Har vurup harman savurmak, Olmayacak duaya amin demek, Kırk yıllık dost, Kılı kırk yarmak, Kel ölür sırma saçlı / Kör ölür badem gözlü, Bir deri bir kemik kaldım, Kızılca kıyamet koptu, Dananın kuyruğu koptu, Yağdan kıl çekmek, Samanlık seyran olurdu, On parmağında on hüner, Gözümüz arkada kalır, Mezarına göre ayağını uzatır ölülerimiz, Kolu kanadı kırılmak, Dili tutuldu, Kıldan ince kılıçtan keskin, Dil dökmek, Kiminin ocağına incir dikilmiş, Yerinde yellere esmek, Ağzı süt kokmak, Kuş uçmaz kervan geçmez bahçelerde, Ölmüş eşek kurttan korkmaz, Nereden ince ise oradan kopsun, Atın ölümü arpadan olsun, At oynatmak, Sabır ile koruk helva olsaydı, Keçiye yardan uçuran / Bir tutam ottur, Geçti Bor'un pazarı / Sür eşeği Niğde'ye, Bir bıçaktır gelmiş kemiğe dayanır vs..." (2003:13-348)

"Üç Dil" (2003:166) adlı şiirinde şair, neredeyse her dizeyi arka arkaya deyim ve atasözlerinden oluşturur.

*"En azından üç dil bileceksin
En azından üç dilde
Canımın içi demesini
Canım ağzıma geldi demesini
Kırmızı gülün alı var demesini
Nerden ince ise oradan kopsun demesini
Atın ölümü arpadan olsun demesini
Keçiye yardan uçuran bir tutam ottur demesini"*

Yine "Küçük Ressam" (2003:105) adlı şiir, bir deyimden en şairane ifadesine rastladığımız bir şiirdir. Şair, "Ellerin dert görmesin" deyimini alır ve şiirin ifade imkanları ile kanatlandırır:

*"Bazen ılık bazen serin
Işıl ışıl yanıyor mavilerin
Dilerim Allah'tan dert görmesin
İki kocaman çiçek gibi açılmış gözlerin
Minicik ellerin."*

5.13. Masallardan Yararlanma: Hayalle gerçeğin kesiştiği ve yer değiştirdiği bir edebi tür olan masallar, atomlardan değil hikaye ve masallardan oluşan insan zihni ve belleğinin, en sıcak ve en sık uğradığı sığınağıdır. Bedri Rahmi şiiri, baştan sona masalsi öğeler içeren zengin örnekler barındırır.

*"Başlarımız Kaf dağına değmiş
Başlarımız Kaf dağından aşılıyor: Koşuyoruz.
Atlarımız Ne Arap, ne Acem"*

Turkish Studies

International Periodical For the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic
Volume 8/9 Summer 2013

Ne de Hind masallarından inme” (2003:58).
Ama yağmur yağıyormuş
Seller akıyormuş
Arab kızı damdan bakıyormuş (2003:138)
“Bir varmış bir yokmuş” (2003:187)
“Çocuklar korkularından taş kesildiler
Ve hepsi taş kesilince onları aldılar
Bir guguklu saatin üstüne koydular” (2003:53)

5.14. Dede Korkut Üslûbu: Türk duyuş, düşünüş ve yaşayış tarzının en seçkin edebi örneklerinden olan Dede Korkut masalları ve içerdiği söz varlığı, söyleyiş kıvraklığı, kendinden sonra gelen hemen her çağın yazar ve ozanlarına sonsuz ilham kaynağı olmuştur. Bu ozanlardan biri de Bedri Rahmi’dir. Şairin bestelenmiş şiirlerinden olan “*Karadut*” şiiri baştan sona halk masallarından gelen etkiler ve Dede Korkut üslubu ile yazılmıştır. (Kaplan, 1973:98) Önce Dede Korkut’un sonra Bedri Rahmi’nin şiirlerini arka arkaya sıralayarak, benzerliğin ne denli belirgin, esinlenmenin ne denli kesin olduğunu somutlamak istiyoruz:

“Berü gelgil başum bahtı, evüm tahtı
Evden çıkup yürüyende selvi boylum
Topuğunda sarmaşanda kara saçlum
Kurulu yaya benzer çatma kaşlum
Koşa badem sığmayan dar ağızlum
Güz almasına benzer al yanaklum
Kadunum, veregüm, dölügüm” (Gökyay, 2000:5)

Karadutum, çatal karam, çingenem
Nar tanem, nur tanem, bir tanem
Ağaç isem dalımsın salkım saçak
Petek isem balımsın ağulum
Günahımsın, vebâlımsın.

Dili mercan, dizi mercan, dişi mercan
Yoluna bir can koyduğum
Gökte ararken yerde bulduğum
Karadutum, çatal karam, çingenem
Daha nem olacaktın bir tanem
Gülen ayvam, ağlayan narımsın
Kadınım, kırsrağım, karımsın. (1990:102)

Divanu Lügati’t-Türk’te de rastladığımız “*Kuş kanadı ile Türk atı ile*” “sav”ını ve Türk ile atın ne denli özdeşleştiğini anımsarsak, bu şiirlerde Türklerin üç kutsal olan at, avrat, pusat üçlemesinin ikisinin bulunduğu ayırdaya varırız. Türkler, özellikle dişil yanları öne çıkararak üç kutsalı birleştirir ve derler ki “*Adamı adam eden at ile pusat / Hele bir de kısrak gibiyse avrat...*” (Anonim)

5.15. Töre ve Törenler: Yazılı hukukun olmadığı zamanların sözlü yasaları olan töre ile töreye uygun olarak ortaya çıkan toplanma, anma, uğurlama, eğlenme biçimleri olan törenlerin izdüşümlerine Bedri Rahmi şiirinde oldukça sık rastlanır:

“Biz bu ağaçlara evlat gibi baktık tosunum
Biz ölürlen hakkımızı helal ederiz ağaçlara
Onlar da arkamızdan kendi dillerince

Turkish Studies

International Periodical For the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic
Volume 8/9 Summer 2013

Helâl olsun derler." (1990:40)
"Ölüm Allah'ın emri ne denir" (1990:68)
"Hepsinin dudaklarında benim adım
Tevekkeli değil ellerinde büyümüşüm" (1990:72)
"Yiğit isen al yârini çık dağlara görelim" (1990:134)
"Kalanlara Yasin
Gidenlere Mevlût
Sen bunu kırk gün gece unut! (2003:19)

5.16. Etnografya ve Halk Mutfağı: Bedri Rahmi'nin şiirlerinde yazma, Trabzon peyniri, tulum peyniri, bir avuç tiftik, Şile bezi, Denizli horozu, Avşar kilimi, heybe, vs., el sanatları ve teferruata dair pek çok ayrıntı vardır:

"Al gözüm seyreyle Denizli pazarını
Bir kilim, bir heybe, bir nakış
Dünyada eşi emsali görülmemiş
Bu ne sabırdır Allahım bu göz nuru nedir?
Amman nakış deyip coşma Mernuş
Sittin sene önce de aynı kilim, aynı heybe, aynı örgü
Aynı tezgâhlarda böyle dokunurmuş
Yine aynı yün, aynı iplik, aynı tezgâh, aynı eller
Ama aradan neler geçmiş, neler geçmiş, neler... (2003:145)
"İnsanoğlu bir baş soğanla
Bir dilim ekmeğe değer" (1990:33)
"Bandırma Gönen arası
Bu yıl bereket senesi
Ay çiçekleri sarhoş
Mercimek yükünü tutmuş
Buğdayı arpası yüklü
Mısırlar pala bıyıklı (2003:193)

5.17. Bedri Rahmi Şiirinde Halk Mizahı / Fıkralar: Nasrettin Hoca, Bekri Mustafa gibi gülmece karakterleri ile başlayıp, Karagöz ve Hacivat ile zenginleşen, İsmail Dümbüllü gibi ortaoyununu yaşatan emektarlarla bugünlere gelen, coğrafi bölgelere ve meslek kümelerine doğru genişleyen, çoğunluğu anonim gülmece, fıkra örneklerini; Bedri Rahmi'nin, "Cücükli Soğan" (2003:114) başlıklı şiirinde olduğu gibi şiir metinlerine çevirdiğine tanık oluruz:

"Mudurnu'nun
Alagöz nahiyesinden
Durmuş'a
Büyük ikramiye vurmuş
Paranı nideceksin demişler.
Bundan böyle demiş
Her Allahın günü
Soğanın cücüğünü yicem
cücüğünü"

Bu şiir, bugün temel ile Dursun arasında benzer içerikle geçtiği şekilde kurgulanan bilindik bir fıkranın manzum metne dönüşmesi örneğidir. Temel, Dursun'a "Zengin olsan ne yersin?" diye sorar. Dursun, "Soğan cücüğü ile pekmez yerim." der ve Temel'e "Uşağum, sen zengin olsan ne yersin peki?" diye sorunca Temel; "Uy, bana yiyecek bir şey bırakmadın ki..." der. Türk coğrafyası savaşların birinin bitip diğerinin başladığı yakın tarihte acıların yanında

Turkish Studies

International Periodical For the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic
 Volume 8/9 Summer 2013

yoksulluğun ve açlığın da en karasını yaşamıştır. Kurtuluş Savaşı yıllarında, belediyelerin evlerinde açlıktan ölenleri, çürüyüp hastalık yaymasın diye toplattığını okuduğumuz yakın tarih, insanımızı kıtlıkla terbiye etmiş, yiyecek listesini ve seçeneklerini yok etmiştir. Fıkra da olsa her metnin, derin yapıda gerçek dünyadan yaptığı alıntılara ve ödünçlemelere de bir örnektir, bu metin...

5.18. Halk Resimleri: Mağara duvarlarına yapılan resimlerle başlayan görsel / plastik sanatlar yolculuğu; damgalar, kumaşlar, sancaklar, alfabeler, paralar, mühürler, minyatür, hat, kitap bezeme / tezhip, oya, yazma vb. sanatlara doğru yelken açar. Halk, bazen gereksinim bazen güzelliğe duydukları doğal ve insani eğilim ile bu sanatın da özgün örneklerini üretir. Ressam olan, renklerin ve şekillerin dünyasına özel ilgisi olan Bedri Rahmi, bu sanatların ürünlerini hem resmine hem şiirine malzeme yapar. Şiirlerden yaptığımız seçkilerden bu sanat eserlerinin izine ulaşmak olanaklıdır:

*"Sütçü dükkanlarındaki resimler geldi aklıma
Beride Bursa çinilerine değmiş
Yunmuş yıkanmış bir memleket rüzgarı"
Bir nakış, bir yazma, bir kilim bir bakır tepsi
Mis gibi insan kokuyor hepsi" (1990:326)
"Ressamım
Yurdumun taşından toprağından sürüp gelir nakışlarım" (1990:139)
"Yapanlar yılmamış işten
Tiiftiğini sökmüşler mermerin
Avuç içi kadar boş yer komamışlar
Kabarmış karış karış her yanı gül gül
Saksıdan, meyvadan nakıştan." (1990:115)
"Portakal, kabuğundan
Kavun diliminden
Havalandı nakışlar
Avşar kiliminden" (1990:98)*

5.19: Halk Hikâyeleri: Toplumsal belleğimizde Kerem ile Aslı, Tahir ile Zühre gibi hacimli örneklerle yer etse de, halk muhayyilesi durmadan yeni hikâyeler üretecek kadar zengin bir sözlü ve yazılı edebiyat birikimine sahiptir. Dünya milletlerinin destanları bir ya da iki tane iken Türk destanlarının sayısı yirmiyi bulur. Türk edebiyatını da etkilediği için çok eski ve köklü bir kültür olduğu ileri sürülen İran edebiyatının bir tek Şehname'si vardır ve bu destan, destan çağının kapandığı zamanlardan, 11. yüzyıldan kalma bir yapma destandır. İran edebiyatında ikinci bir destan örneği yoktur. Üstelik Şehname'den Türkleri çıkarırsanız geriye destan kalmaz. İran komutanı Zaloğlu Rüstem, Türk komutan Alp Er Tunga ile iki gün boyunca kılıç vuruşturur. İkinci günün sonunda Alp Er Tunga'yı yenerek şereflenir. Keza İran ordusu Turan ordusunu yenerek kahraman olur.

Başka milletlerle karşılaştırma kabul etmeyecek kadar zengin, destan ve hikaye geleneğimizi keşfedenlerden biri olan Bedri Rahmi şiirlerini bile, yer yer yöresel halk hikâyeleriyle süsler ve zenginleştirir. "Güzel ile Faydalı" (2003:77) şiirinde Kastamonu yöresinde yapılan ve "çamçak" denen bir testinin; "Ne Sulu Ne Susuz" (2003:319) şiirinde sarhoş bir gencin sevdiği kız uğruna içkiden vazgeçişinin; "Taşlar" (2003:188) şiirinde ise Kâbe yapısında yer alabilmek için yollara düşen taşların, Kâbe yapısının bittiğini duyduklarında hissettikleri duygunun hikâyesine kulak kabartırız. (Doğan, 2012:884)

5.20. Halk Oyunları: Halkımızın düğününü, derneğini, şenliğini, toyunu savarken yarattığı ve yarattığı için sevip yaşattığı halk oyunlarını görmezden gel-e-meyen Bedri Rahmi, "Denizli Destanı" (2003:141) adlı şiirinde zeybek, horon, halay sözcükleri etrafında halk oyunlarına,

Turkish Studies

International Periodical For the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic
Volume 8/9 Summer 2013

duygusal belleğindeki karşılıkları ile folklorun bu ürünlerine de hem atıfta bulunmuş hem de sahip çıkmıştır.

“Zeybeğini oynamış, Zeynebini söylemiş
Horonunu tepmişiz Anadolu'nun
Halayını çekmişiz ama
Çilesini çekmeye yanaşmamışız”

5.21. Folklorik Tedavi / Sağaltım Biçimleri: Sagun, atasagun, otacı denen şifacılar ya da şamanlar (Braem, 2004:217), bugünkü çağdaş dünyadaki hekimlik mesleğini ve işlevini Türk toplumunda üstlenmiş kişilerdir. Geleneğin direnci ile açıklayabileceğimiz bir tutum ve biraz da çaresizlik ile halk, halen hastalıklarının sağaltımını ehliyetsiz kişilerde arama eğilimindedir. “Körpe Gelin” (2003:174-175) adlı şiirinde Bedri Rahmi, on üçünde çocuk doğuran, memeleri gelişmediği için sütü gelmeyen ve bebeğini emziremeyen bir gelinin, halk tıbbi elinde kalışını anlatır:

“Gelsin hacılar gitsin hocalar
Nihayet torba sakal çilli çakal
Bir ermiş: Hacı Reziletin
Çare bulmuş
Şöyle buyurmuş
Henüz doğmuş iki enik bulacaksın
Gözleri açılmamış ola
Zinhar ana köpek onları emzirmeye
Enikler 24 saat aç tutula
Sonra aç kurt gibi iki enik
Körpe gelinin bağına atla
Öylesine saldıracak ki aç enikler
Öylesine emecekler ki körpe gelini”

Gelinin memeleri kangren olur, komaya giren gelin, on gün sonra ölür. Buradaki örneğin olumsuz olmasına rağmen, daha genel ve geniş ölçekte bakıldığında folklorik zenginliğe dönüşen halk tıbbının, alternatif tıp olarak, her gün yan etkileri yüzünden toplatılan onlarca ilacın yerine yeni seçenekler sunma gücü önemsenebilir. Tek başına modern tıbbın yerini doldurmasa da, bu türden tedavi biçimlerinin; folklorik, kültürel, tarihsel kökenleri, çağdaş tıpla uyuşan teklifleri de vardır.

5.22. Halk Argosu

Dilin kıyısı, köşesi kabul edilen, kimi yazarlarca sokak dili ithamıyla küçümsenen ya da reddedilen bir dil birikimi olan argo; halkın yarattığı ve yaşattığı özel bir iletişim biçiminin ve söz varlığının adı ve karşılığıdır. Bu güne kadar pek çok argo sözlüğünün hazırlandığını, kurmaca metin yazarların, halktan seçtikleri karakterlerini gerçeklik katmak için bu dille konuşturduklarını, dilin mizaha hatta hicve en yatkın sözvarlığının argo diye nitelendiğini hatırlarsak, karşımıza kolay kolay görmezden gelinemeyecek, bir yanıla folklorik bir birikim çıkar. Folklorun her örneğini seçe seçe, seve seve kullanan Bedri Rahmi “Üç Dil” (2003: 166) adlı şiirinde argo söyleyişe de başvurur:

“En azından üç dil bileceksin
En azından üç dilde
Ana avrat dümdüz gideceksin.”

Turkish Studies

International Periodical For the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic
Volume 8/9 Summer 2013

Argo, bir dili tam anlamıyla öğrenmiş olmanın ve eksiksiz konuşabilmenin kanıtıdır da aynı zamanda. Şair, evrensel aydın (olma) ölçütü olarak kabul edilen en azından üç dil bilme koşulunun çitasını, halk dilinden ödünçlediği argo sözler ile bir hayli yükseltmiş de olur bu tasarrufuyla...

6. Sonuç:

Şairden bahseden ve hâlihazırda Türkiye genelinde yayınlanmış en kapsamlı araştırmayı içeren bir kitapta, Bedri Rahmi'nin edebi kişiliğini belirgin kılan etkenin ne olduğu şu sözler ile özetlenir: "Onun bütün eserlerinde, dar çevrede kullanılan birçok kelime ve deyim gibi klişeleri bulmak mümkündür. Bu durum arkasından darbimeselleri, tekerlemeleri ve halkın kısa anlatım için kullandığı çeşitli sözleri getirir. Nitekim o, bu kanaldan hareketle tamamen halk şiirine yönelir." (Çelik, 1996:13) Bu saptamadaki dar çevre nitelemesine katılmak mümkün değildir. Türk folkloru meşhur-ı cihan tabir ile Adriyatik'ten Çin Seddi'ne, Japon denizinden Avrupa içlerine kadar genişleyen bir sahada ortaya çıkan, üç kıtaya yayılan bir kültürün tam adı ve karşılığıdır. Sözlü edebiyat döneminden bugüne gelen atasözlerimizi; destan, masal ve elbette milli vezne sahip bir millet olarak şiir geleneğimizi küçümsemek ve küçültmek, tecahül arifin sınırlarını zorlayacak ve aşacak bir yanlıdır.

Zira annemin dilinde ve bizim yörede makas karşılığı kullanılan "sındı" (Parlatır, 2010:1505) kelimesinin Eski Anadolu Türkçesi metinlerinde yer aldığını, annemin güvlek dediği, ağaçtan yapılmış yoğurt kabının "kuvlek" şekli ile Dede Korkut masallarında (Gökyay, 2000:3) geçtiğini gördüğümde; "Yurt olmuş, kurt olacak." diyerek köylerin ve toprağın sahihsiz bırakılışına hayıflanarak babamın merdiven yerine ayakçak deyişini anımsadığım her anda (örnekler çoğaltılabilir ama yazının öznesi bu değil) Türkçenin söz varlığını dar çevreye ve tarih dilimine hapsetmenin yanlış olduğunu da fark ettim. Bugün yirmi dört ana, iki yüz elli alt lehçe ile "on"u bağımsız, "on"u özerk yirmi devletin dili olarak konuşulan Türk dilini, gücünü gösterdiği tarihi ve edebi kaynakları ile birlikte işlediğimizde, insanlığa bir milyondan fazla kelime armağan etmiş, bütün kitalara yayılmış bir dille karşılaşacağımız kesindir.

Özlemize dönersek, ana hatlarıyla belirginleştirmeye çalıştığımız bu şair-halk kültürü alışverişini, kaynaşmasını sonuç itibarıyla verimli ve gelecek vaat eden bir terkip olarak kabul etmek yerinde bir tespit olacaktır. Bu tarz çalışmalar, geçmiş, yani kökleri yüzyıllara dayanan halkın düşüncesine ait mahsullerin; ortaya çıkarılması, değerlendirilmesi, ihyası ve hatta modernizasyonu manasına gelir. Şairliği, ressamlığı ve yazarlığı içice olan Bedri Rahmi, Cumhuriyet Dönemi edebiyatı içinde halkın öz cevherlerini keşfeden ve aydın-halk arasındaki mesafeyi kısaltan müstesna bir isimdir. Sanatçı kişiliğinin oluşmasında ve olgunlaşmasında Türk folkloru ve estetiği onun en solmaz ilham kaynağıdır. Bu güzel şiirler, maksatlı bir kabullenişin değil estetik zevk ve doğal bir heyecanın ürünüdür. Bilhassa şiirde baskı ve zorlama en kolay anlaşılabilir bir şair zaafı olarak göze batar.

Bedri Rahmi Eyüboğlu'nun şiiri; yeni edebiyat diliyle söylersek montaj, leitmotif (Tekin, 2001:243-251), eski edebiyat diliyle söylersek telmih, iktibas, irsal-i mesel (Kocakaplan, 1992:55-61-148) gibi sanat ve imkanlarla zevkli bir folklor sağanağının görüntü seviyesidir. Halk sanatından halk sanatçılarına da geçiş yapan Bedri Rahmi'nin yazdıkları, her şairin ufkunda başka şairler, kendinden önce yazılmış eserler, söylenmiş sözler vardır ana fikrine yaslanan metinlerarasılık kuramıyla okunmaya da fazlasıyla elverişlidir: "Her metin bir alıntılar mozaiği gibi oluşur, her metin kendi içinde başka bir metnin eritilmesi ve dönüşümüdür." (Kolcu, 2008:348)

"Kirazın altında kiraz / Narın altında nar / Benim yüreğimde boylu boyunca memleketim var" (2003:102) diyen Bedri Rahmi'nin ufkunda da önce folklor sonra halk ozanları, sonra klasik

Turkish Studies

International Periodical For the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic
Volume 8/9 Summer 2013

kültüre mal olmuş şair ve eser göndermeleri vardır. Okuma biçimlerimiz farklı olsa bile okunan ve görülen malzeme aynı kalacaktır.

Köktürk yazıtlarında “Türk budun. Örtün. Ekin. / Türk milleti. Titre. Kendine dön.” (*Öztürk, 1973:115*) cümleleriyle Bilge Kağan tarafından soydaşlarına yapılan uyardan ilham alarak söylersek, yaş kemale erdiğinde, titreyip kendine, aslına dönen Bedri Rahmi'nin şiirleri üzerinde yaptığımız üslup ve söz varlığı incelemesinde şairin en çok “can, toprak, ağaç” kelimelerinin etrafında bir anlam dünyası kurmaya çalıştığını saptadık. (*Durukoğlu, 1995:68*) Bu sözcükler şairin ruhunun özüdür (etimon spritual) aynı zamanda.

Can ve can kaygısı taşıyan, yaşamayı çok seven şairin en büyük korkusu toprak olmaktır. Ağaç ise cinsel simgeciliğin dilinde babalığı, döl bereketini, zürriyet duygusunu, kök salmayı, ölümsüzleşmeyi temsil eder. (*Daninos, 1974:135*) “Kut”un üzerine indiği hayat ağacını (*Ergun, 2012:186*) folklor ile süsleyen, yaşamayı seven, ölümden korkan şair, Gılgamış, Hızır ile İskender (*Pala, 1989:168*) gibi ölümsüzlüğün ardındadır. Atalar kültü olarak yaşayan ve ölümsüzlüğün sırrına eren folklor öğeleri; Bedri Rahmi için bir çekim merkezi ve kutsal sığınak olmuş, şairin kulağına ölümsüzlüğün sırrını, şiirine ruhunu üflemiştir.

KAYNAKÇA

- BRAEM, Harald (2004), **Ateşin Efendisi Şaman**, Ankara: Yurt Kitap – Yayın.
- ÇELİK, Abdullah (1996), **Bedri Rahmi Eyüboğlu**, Ankara: Kültür Bakanlığı Yayınları.
- DANİNOS, André Morali (1974), **Cinsel İlişkiler Tarihi**, İstanbul: Gelişim Yayınları.
- DOĞAN, Bahar (2012), “*Bedri Rahmi Eyüboğlu'nun Şiirlerinde Halk Bilimi Unsurları*”. Turkish Studies - International Periodical For The Languages, Literature and History of Turkish or Turkic Volume 7/1 (Winter): p.873-887, TURKEY.
- DURUKOĞLU, Salim (1995), **Bedri Rahmi Eyüboğlu Hayatı Edebi Kişiliği Şiirleri**, Yayınlanmamış Lisans Tezi, Malatya: İnönü Üniversitesi.
- EDİPOĞLU, Baki Süha (1938), **Bizim Kuşak ve Ötekiler**, İstanbul: Varlık Yayınları, Ekim.
- ELÇİN, Prof. Dr. Şükrü (1993), **Halk Edebiyatına Giriş**, Ankara: Akçağ Yayınları.
- ENGİNÜN, İnci (2001), **Cumhuriyet Dönemi Türk Edebiyatı**, İstanbul: Dergah Yayınları.
- ERGUN, Dr. Pervin (2012), **Türk Kültüründe Ağaç Kültü**, Ankara: Atatürk Kültür Merkezi Yayınları.
- EYÜBOĞLU, Bedri Rahmi (1990), **Beşi Birden ve Dol Karabakır Dol**, Ankara: Bilgi Yayınevi, Haziran.
- EYÜBOĞLU, Bedri Rahmi (1975), **Delifışek**, İstanbul: Bilgi Yayınları.
- EYÜBOĞLU, Bedri Rahmi (2003), **Dol Karabakır Dol**, İstanbul: Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları.
- EYÜBOĞLU, Bedri Rahmi (1940), “*Halkın Sanat Anlayışı*”. Ses, (Şubat 1940): s. 36-39.
- EYÜBOĞLU, Bedri Rahmi (1987), **Tezek**, İstanbul: Bilgi Yayınları.
- EYÜBOĞLU, Mehmet Hamdi (1985), **Kardeş Mektupları**, İstanbul: Bilgi Yayınları.
- GÖKYAY, Orhan Şaik (2000), **Dedem Korkudun Kitabı**, İstanbul: Milli Eğitim Bakanlığı Yayınları.

Turkish Studies

International Periodical For the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic
Volume 8/9 Summer 2013

- GÖLPINARLI, Abdülbaki (2006), **Yunus Emre Hayatı ve Bütün Şiirleri**, İstanbul: Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları.
- KAPLAN, Mehmet (1973), **Cumhuriyet Devri Türk Şiiri**, İstanbul: Milli Eğitim Bakanlığı Yayınları.
- KARAALIOĞLU, Seyit Kemal (1983), **Ansiklopedik Edebiyat Sözlüğü**, İstanbul: İnkılap ve Aka Kitapevleri.
- KEMAL, Yaşar (1987), **Kaç Çeşit Yeşil Var? Baldaki Tuz**, İstanbul: Tekin Yayınları.
- KOCAKAPLAN, İsa (1992), **Açıklamalı Edebi Sanatlar**, İstanbul: Milli Eğitim Bakanlığı Yayınları.
- KOLCU, Ali İhsan (2008), **Edebiyat Kuramları**, Ankara: Salkımsöğüt Yayınevi.
- NAYIR, Yaşar Nabi (1976), **Dünkü ve Bugünkü Edebiyatçılarımız Konuşuyor**, İstanbul: Varlık Yayınları, Kasım.
- ÖZEL, İsmet (1997), **Erbain**, İstanbul: Şule Yayınları.
- ÖZTÜRK, Ali (1973), **Ötüken Türk Kitabeleri**, İstanbul: Ötüken Yayınevi.
- PALA, İskender (1989), **Ansiklopedik Dîvân Şiiri Sözlüğü, Cilt: I – II**, Ankara: Akçağ Yayınları.
- PARLATIR, İsmail (2010), **Osmanlı Türkçesi Sözlüğü**, Ankara: Yargı Yayınevi.
- Sabah Gazetesi, (2013). *“Dünyanın Gözünden Türkler”*, (14 Kasım 2012) Son Erişim Tarihi: 04 Nisan 2013. <http://www.sabah.com.tr>
- TANPINAR, Ahmet Hamdi (1978), **Edebiyat Üzerine Makaleler**, İstanbul: Dergah Yayınları.
- TEKİN, Mehmet (2001), **Roman Sanatı (Romann Unsurları)**, İstanbul: Ötüken Yayınları.
- THOMPSON, Stith (1964), **Motif - Index Of The Folk - Tale**, München: yy..
- YÜKSEL, H. Avni (1981), *“Türk Folklorunda Sayılar”*, Milli Kültür, (Eylül): s. 46-48.

Turkish Studies

International Periodical For the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic
Volume 8/9 Summer 2013

